

Jávorszky Ferenc

Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Kar, Jászberény

javorszky.ferenc@abk.szie.hu

PROGRAMOK, ADATBÁZISOK, OKTATÓSZOFTVEREK CD-ROM-ON

Kísérlet egy feledésbe merülőben lévő műfaj életben tartása

Karunk, a Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógia Kara, Szarvason és Jászberényben található. A jászberényi campuson tanító, andragógia, szociális munkás és informatikus könyvtáros hallgatók sajátítják el a három éves képzési idő alatt a leendő hivatásukhoz szükséges elméleti és gyakorlati tudnivalókat. Minden szakon hallgatnak a jelöltek informatikai ismereteket átadó tárgyakat. Szakonként, évfolyamonként különböző óraszámokban, tartalommal.

A cd-rom, a Compact Disc Read Only Memory az 1980-as évek végén jelent meg az informatika eszköztárában. A 12 centiméteres korong az optikai adathordozók családjába tartozik.

Az adattartalommal megtöltött lemezek közül 1984-ben jelent meg az első, amelyen az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusi Könyvtára adta ki katalógusának anyagát.

Miért is terjedt el a cd-rom a tartalomszolgáltatók körében? A kor technológiáját tekintve a 650-700 MB adat hatalmas adatmennyiségnek tűnt. Ez mai szemmel elenyésző, amikor néhány perc alatt hozzáfuthatunk a rendelkezésünk álló sávzélességen akár egy teljes lexikon vagy film anyagához is. Előnyeit tekintve nem kellett állandó online kapcsolat a használatához, a percdíjas hozzáférésekkel küzdő közintézményekben, magán-személyeknél. Jól körbehatárolt adatmennyiséget lehetett előre tervezve közreadni, nem maradt nyoma az interneten a használat módjának, a kutatások témájára vonatkozólag. A munka bármikor folytatható volt, nem függött a hálózat, a szerverek állapotától. Hátrányaival megtanultunk együtt élni: lezárt egész volt, amit kaptunk a pénzünkért, nem lehetett módosítani, frissíteni, néhány próbálkozástól eltekintve.

Már egy 2004-ben elhangzott előadásában azt írja Bánkeszi Katalin, hogy ezeket a lemezeket ki fogja szorítani az újabb technológia, de még néhány évig használni fogjuk őket. (Bánkeszi, 2005) 2011-ben, amikor már régen nem cd-ről, lassan nem is dvd-ről, hanem blu-ray lemezeiről beszélünk, mi mégis a Magyarországon cd-rom lemezen kiadott adatbázisokat, alkalmazásokat mutatunk be hallgatóink számára. Céljaink ellentmondásosaknak tűnnek: az informatikában a mai felhasználó számára már elavultnak tűnő felületen, kényelmetlenebbül használható programokkal foglalkozunk, de ezek használhatóságára, maradandóságára hívjuk fel figyelmüket. Ezt a törekvésünket erősíti meg az egyik ma is ezzel foglalkozó cég vezetője írásában: „Ha jobban elgondolkozunk a maradandó érték fogalmán, akkor észrevehetjük, hogy mögötte egyetlen dolog van: az IGÉNYES tartalom. A technológia folyamatos fejlődése lehetőséget ad a tartalom szélesebb körű és igényesebb megjelenítésére, ezért van sok dolgunk, és ezért vannak visszatérő vásárlóink.” (Borsódi, 2011)

Hallgatóink közül a tanító szakos hallgatók második évfolyamon az *Informatika az iskolában* tárgy tananyagába sűrítve, igen kis óraszámban (a félévben mindösszesen heti 1 óra áll a rendelkezésünkre) ismerkedhetnek más elsajátítandó ismeretanyag mellett az oktatás segítő kiadványok közül néhányval. Tovább nehezíti helyzetünket, hogy több szakirány hallgatói veszik fel a kis létszám miatt a tárgyat egyszerre, így a specializálódás szinte kizárt. Órarendi nehézségek miatt órák összevonása, tömbösítése sem sikerült az elmúlt években.

Az informatikus-könyvtáros szakos hallgatók az *Adatbázis ismeretek* tárgy keretein belül a harmadik évfolyamon 1 féléven keresztül találkoznak ezekkel a lemezekkel, kombinálva a magyar nyelven elérhető online tartalmakkal. Heti 4 óra áll a rendelkezésünkre, így a megjelent lemezek, s az elérhető adatbázisok széles körével találkozhatnak.

A hatodik félévben heti négy órában ismerkedtek meg az adatbázisokkal, alkalmazásokkal. Ők azok, akik tanulmányaik során már eljutottak egy olyan szintig, amelyen értékítéletük megbízhatóbb, mint a más szakokon ezzel a témával találkozó hallgatóké. Ők azok, akik a legtöbbet fognak találkozni ezekkel az adathordozókkal és alkalmazásokkal munkájuk során. Ők azok, akik a legtöbb felhasználónak fognak segíteni. Összehasonlítási alapjuk van mivel a hagyományos dokumentumok tájékoztatási lehetőségeit korábbi kurzusokon már megismerték.

A félév során a magyar cd-rom termés számos darabjával megismerkedtek a hallgatók. Számos jól használható és több negatív példa bemutatásával a gyakorlati órákon a saját maguk ismerték meg, próbálták ki ezeket a programokat, adatbázisokat, s mutatták be egymásnak. Elsősorban a tájékoztató munkában hasznosítható programok közül szemezgettek, az internetes adatbázisok, forráskalauzok mellett, feladatokat oldottak meg, amelyeket könyvtárakba betérő olvasók kérései közül válogattam, illetve egymásnak adtak feladatokat. A megoldásokat közösen értékeltük.

Az Arcanum Kft, a Profi Média, a Kossuth Kiadó és a Panem Kiadó által kiadott lemezeken kívül „egylemezes”, kisebb kiadók és egyéb, nem hivatásos közreadók munkáit is kiválasztottuk, de bemutatásra kerültek a jogszabálygyűjtemények, helytörténeti jellegű kiadványok is.

Komolyabb beszélgetések alakultak ki egyes lemezekről, programtípusokról. Ilyen volt például az elmúlt évben a szótárakról folytatott vita, érvek és ellenérvek hangzottak el az online vagy CD-ROM vagy éppenséggel a nyomtatott formátum mellett és ellen.

A tanító szakos hallgatók az oktatásban hasznosítható, a kisiskolások számára készült lemezeket elemzik elsősorban. Óravázlatok, csoportos foglalkozások tervei készültek el, de láttam példát egyéni felkészülésre biztató írást is. A csekély óraszám nem tette lehetővé a 20 fős csoport minden tagjának a bemutatást, de az elkészült dolgozatokat egymás között kicserélték, s így is segítette későbbi munkájukat ez a tárgy. Hasznos lett volna egy osztály előtt tartott órát is megnézni, de erre nem nyílt lehetőség.

A hallgatók ellentétben az informatikus-könyvtáros hallgatókkal több ponton sikeresebbnek, hasznosabbnak minősítették a lemezeket, talán ez abból is adódik, hogy a kisiskolások szemével is nézték őket. Több sikeres ötlettel gazdagították egymás tudását, bátran hozzászóltak, vitatkoztak a témával kapcsolatban az érdeklődőbb hallgatók.

A gyakorlatok során kitérünk azokra a kezdeményezésekre, amelyek arra irányulnak, hogy a megvalósult programokat, az átadott tudást más és más módon fenntartsák, megőrizték. Ilyen próbálkozás a bajai székhelyű Profi Média Kft. honlapján megtalálható flash alapú megoldás, amely a cd-rom tartalmát dolgozza fel a kor igényeinek megfelelő

technológia segítségével, annak értékeit változatlanul hagyva.

Például: <http://szlovakdemo.mano.hu/>

Nehézséget okozott, hogy a kar környezetében lévő könyvtárak szűkös kínálattal rendelkeznek az adott programokból, de a hallgatók saját lakhelyük könyvtáraiból hozzájutottak a bemutatandó lemezek egy részéhez.

Napjaink problémái között meg kell említeni az operációs rendszerek gyors változása miatt megoldandó feladatokat. Az alkalmazásokat az előállítás időpontjában használt rendszer lehetőségeihez optimalizálták, illetve az akkor még használt régebbi változatokon tesztelték. A lezárt alkalmazást az újabb rendszereken nem próbálták ki a későbbiekben a gyártók. Ez alól találunk kivételeket, jó példákat. A Panem Kiadó 1998-ban kiadott Varázslatos emberi test című kiadványához megjelentetett egy javítást, amely segítségével a későbbi rendszerek alatt is használható a program, a Profi-Média is sok segítséget nyújtott honlapján és személyesen felhasználóinak a gondok orvoslásához. A gyakorlatok során kitérünk azokra a kezdeményezésekre, amelyek arra irányulnak, hogy a megvalósult programokat, az átadott tudást más és más módon fenntartsák, megőrizték. Ilyen próbálkozás a már említett bajai székhelyű Profi Média Kft. honlapján megtalálható flash alapú megoldás, amely a cd-rom tartalmát dolgozza fel a kor igényeinek megfelelő technológia segítségével, annak értékeit változatlanul hagyva. Például: <http://angol1.mano.hu/>

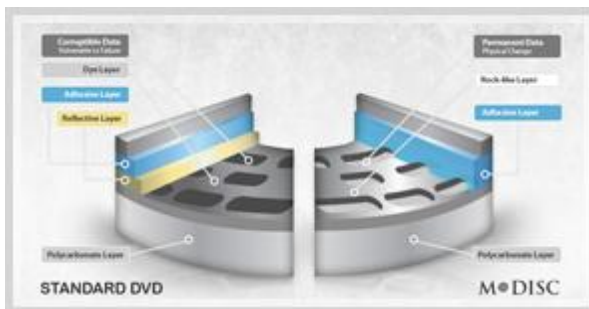
Géptermi gondokkal is meg kell küzdeni az iskolában, könyvtárakban. Az egyedi problémákra nem tudunk megoldást nyújtani hallgatóink számára, ezekre a mindenkori környezetben otthonosan mozgó rendszergazda és a program fejlesztői, a tudástárak, fórumok nyújtotta megoldási lehetőségek összessége adhat választ. Az adathordozók lopás elleni védelmére is léteznek szoftveres és hardveres megoldások, ezekről említést teszünk az órákon.

A tanító szakos hallgatók eddigi tapasztalataim szerint közelebb állnak a humán tudományokhoz, távolabb áll tőlük az informatika nyújtotta lehetőségek tárháza. Ők azok, akik a régebbi, a mai szemnek már elavultnak tűnő alkalmazásokat is csodálkozással használják, azokat többször felülértékelik, sokkal többet tulajdonítanak nekik, mint amennyit valójában érnek, amennyit valójában fel lehet használni belőlük az oktató-nevelő munkában.

Általában a napjainkban elterjedt és sokakban élő tévhitet próbálom eloszlatni a tárgy keretein belül: Az informatika nem csodaszer, nem mindenre gyógyírt adó varázsszer, mindösszesen egy, a munkát sok erőfeszítéssel előkészíthető segédletekkel megkönnyítő technikai eszköz a kultúráközvetítő szakember kezében, amelyet ha elsajátítanak a jelöltek, akkor eredményesebben állhatnak ki egy osztálynyi diák vagy az olvasók elé. Az elmúlt évtizedekben – saját tapasztalataim szerint is – a mítosz, az elérhetetlenség, az újdonság erejét lehetett kihasználni, úgy napjainkban a tudást, az ismereteket tudjuk látványosan, a felgyorsult világunk tempójához szokott diákok számára megfelelőbb csomagolásban átadni. Nem szeretnék asszisztálni ahhoz a tendenciához, amelyet napjainkban szomorúan tapasztalunk az olvasás, a szövegértés hiányosságaival érkező, érett-ségizett hallgatók körében.

Talán megszületett a megoldás. Írásom befejező gondolatait szerettem volna papírra vetni, amikor az Internet útvesztőiben az M-DISC kifejezésre találtam egy hírben. Ez év szeptember elsejétől kereskedelmi forgalomba kerül egy lemez és a hozzá tartozó író eszköz, melyet közel két éve fejlesztettek ki, s azt lehet tudni a vizsgálati eredmények-

ből, a rövid híradásokból, hogy 1000 évig képes a rá írt adatokat veszteségek nélkül megőrizni. Normál DVD olvasóval olvasható, csupán írásához szükséges erősebb lézert használó szerkezet. Átlátszó, nincs speciális réteg, nem tükröződik. (Svrcek, 2009)

M-DISC

Szükségünk van-e erre a lemezre vetődik fel a kérdés akkor, amikor egyre inkább eltolódik az adattárolás a fizikailag kisebb méretű háttértárak felé, a hordozható, könnyebb eszközök felé, s a felhő alapú számítástechnika évei következnek, vagy a biztonsági rések hatása és a technológia megfordítja az adattárolásban elindult változásokat? Jelenleg még 4,7 GB a lemez kapacitása, de dolgoznak a nagyobb adatmennyiséggel megbirkózó korongok létrehozásán.

Az írásomban tárgyalt lemezek, alkalmazások tárolására mindenképpen jó megoldás, de szükség van rá a könyvtár állományában lévő filmek, zenék archiválásánál is.

Meg kell találnunk a módját annak, hogy az előállított szellemi termék ne menjen a feledésbe a technika ugrásszerű fejlődése miatt. Keresnünk kell a kapcsolatot a fejlesztőkkel, vagy utódcégekkel az új és mindig újabb operációs rendszerek, hardverek használatának módjáról történő egyeztetés miatt, a programozókkal a platformoktól független változatok elkészítése miatt, kísérleteznünk kell, keresnünk kell az archiválás, az adatbázis, az alkalmazás nyújtotta lehetőségek időtlenné tételében. A kutatókra várt az optikai adathordozók anyagának, állagának megővására irányuló eljárások kifejlesztése, a hosszabb élettartamú lemezek vagy más adathordozók feltalálása, ránk a kultúra közvetítőire a használat, az információk megővése, frissítése, átadása.

Irodalomjegyzék

Bánkeszi Katalin: A CD-ROM kiadás jövője – érvek és ellenérvek. Könyv Könyvtár Könyvtáros, 14. évf. 2. sz. 2005. 33-36.

Svrcek, I. : Accelerated Life Cycle Comparison of Millenniata Archival DVD. 2009.

<http://millenniata.com/wp-content/uploads/2011/03/China-Lake-Study.pdf>
(2011. szeptember 01.)

Borsódi Donát: Kedves látogató! <http://www.profi-media-com> . (2011. augusztus 22.)